

Nr 33

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:t:s proposition angående anslag för militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/63 m. m.

(1:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under fjärde huvudtiteln (punkt 175) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Krigshistorisk verksamhet för budgetåret 1962/63 beräkna ett anslag av 300 000 kr., har Kungl. Maj:t i propositionen nr 37, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 19 januari 1962, föreslagit riksdagen att dels besluta att krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben skall indragas med utgången av budgetåret 1961/62, dels besluta att den militärhistoriska verksamheten skall organiseras och bedrivas enligt de riktlinjer som angivits i förenämnda statsrådsprotokoll, dels ock till Militärhistorisk verksamhet för budgetåret 1962/63 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

Den krigshistoriska forskningen i Sverige handhaves för närvarande av krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben. Enligt 1961 års riksdagsbeslut angående ny organisation av krigsmaktens högsta ledning (prop. 1961:109) förutsattes, att den krigshistoriska verksamheten främdeles inte skall vara en uppgift för försvarsstaben. Krigshistoriska avdelningen omfattar fyra arvodesbefattningar för pensionerad officer — en i A 29 och tre i A 24 — samt tjänster för en arkivarie i Ae 21 och ett kontorsbiträde i Ao 5. Vidare är fyra officerare kommenderade till tjänstgöring vid avdelningen. Sammanlagt finnes således tio befattningshavare vid avdelningen. De årliga kostnaderna för avdelningens verksamhet — inklusive avlöningskostnader för de kommenderade officerarna — utgör i runt tal 200 000 kr.

1958 års militärhistoriska utredning har den 20 maj 1959 avgivit betänkande angående den militärhistoriska verksamhetens uppgifter och organisation. I betänkandet föreslogs, att den militärhistoriska verksamheten främst borde inriktas på studier av aktuella militära frågor, särskilt i utlandet. Vid sidan härav borde forsknings- och publiceringsverksamheten rörande äldre svensk krigshistoria fortsätta. Till den militärhistoriska verksamheten hänfördes också biträde vid undervisningen i de militära högskolorna.

Den militärhistoriska verksamheten borde sammanhållas i ett fristående militärhistoriskt institut i vilket arméstabens bibliotek skulle inordnas.

Med skrivelse den 20 september 1961 har överbefälhavaren redovisat resultaten av verkställd ytterligare utredning rörande den inom krigsmakten bedrivna krigshistoriska verksamhetens uppgifter och organisation och därvid föreslagit, att försvarsstabens krigshistoriska avdelning omorganiseras till ett fristående militärhistoriskt institut.

Departementschefen har anfört följande.

»Det är uppenbart att även för den svenska krigsmaktens del behövs utredningar och studier rörande militärpolitiska och militärorganisatoriska förhållanden samt rörande krigsföringen i förfluten tid. Dylika militärhistoriska utredningar och studier avseende näraliggande tid är av betydande värde för de högre militära staberna och utbildningsanstalterna. De verkställda utredningarna ger enligt min mening belägg för att fördelar erhålles om en särskild organisationsenhet finnes för sammanhållande av den militärhistoriska verksamheten. Jag vill dock starkt understryka vikten av att en sådan enhet i första hand sysslar med frågor som kan vara till nytta för de militära staberna och utbildningsanstalterna. Däremot är jag icke beredd tillstyrka framförda förslag om att en organisationsenhet med fast anställd personal skall inrättas för militärhistorisk forsknings- och författarverksamhet avseende krigsföretag m. m. under äldre skeden i Sveriges och främmande länders historia. Dylik verksamhet bör enligt min mening kunna i huvudsak ombesörjas vid universitet och högskolor samt av enskilda forskare som genom stipendier och bidrag för bestämda forskningsuppgifter intresseras för militärhistoriska spörsmål. I likhet med flera remissmyndigheter förordar jag således, att den mera historievetenskapliga grenen av verksamheten framdeles i första hand skall komma till utförande på nu angivet sätt. Härigenom synes kraven på vetenskaplig metodik och samordning med den historiska forskningen i övrigt bli bäst tillgodosedda.

Jag vill ånyo erinra om att enligt 1961 års riksdagsbeslut (prop. 109) angående krigsmaktens högsta ledning förutsatts, att den militärhistoriska verksamheten framdeles inte skall vara en uppgift för försvarsstaben. Som jag nyss anfört bör emellertid inom krigsmakten finnas en organisationsenhet för militärhistoriska studier och utredningar. Det av militärhistoriska utredningen och överbefälhavaren framförda förslaget att inrätta ett fristående militärhistoriskt institut anser jag mig dock inte böra biträda. Anledningen härtill är främst att jag inte bedömer de för den militärhistoriska verksamheten angivna uppgifterna motivera att en särskild, fristående myndighet inrättas, bland annat med hänsyn till kostnaderna för en särskild administration. Uppgifterna bör i stället enligt min mening åläggas lämplig befintlig myndighet.

De skäl som framförts mot att den militärhistoriska verksamheten an-

slutes till krigsarkivet finner jag välgrundade. Hithörande uppgifter bör alltså inte åläggas arkivet.

För egen del har jag kommit till den uppfattningen att de militärhistoriska uppgifterna lämpligast handhaves inom militärhögskolan. Man åstadkommer på det sättet en samordning av högre undervisning och forskning, som anses naturlig när det gäller andra högskolor och universitet. Icke minst militärhögskolan bör kunna draga fördel av en sådan samordning. Jag föreslår med anledning härav att försvarsstabens krigshistoriska avdelning indrages från och med nästa budgetår. Den militärhistoriska verksamheten bör handhas av en särskild enhet eller arbetsgrupp inom skolan. Gruppen bör bestå av kvalificerad personal samt omfatta högst sex befattningshavare. Lämpligen bör gruppen omfatta två civila tjänster för akademiskt utbildade befattningshavare och högst fyra aktiva officerare, varjämte innehavaren av beställningen för lärare i militärhistoria bör vara anknuten till gruppen. Det bör ankomma på överbefälhavaren att i anslutning till anslagsäskandena för budgetåret 1963/64 inkomma med preciserat förslag till organisation och personaluppsättning för den militärhistoriska arbetsgruppen inom militärhögskolan. För nästa budgetår förutsätter jag, att verksamheten erhåller en provisorisk organisation. Nuvarande arvodesbefattningar för pensionerade officerare vid försvarsstabens krigshistoriska avdelning — en i A 29 och tre i A 24 — bör härvid tills vidare ingå i förenämnda arbetsgrupp. Till denna bör också övergångsvis kunna knytas nu till krigshistoriska avdelningen kommenderade officerare. De civila tjänsterna vid krigshistoriska avdelningen för en arkivarie i Ae 21 och ett kontorsbiträde i Ao 5 bör under budgetåret 1962/63 kvarstå i försvarsstabens personalförteckning, men innehavarna bör tjänstgöra vid arbetsgruppen och deras avlöningar — liksom arvodena till innehavarna av förenämnda arvodesbefattningar — bestridas från det anslag till militärhistorisk verksamhet som jag framlägger förslag om i det följande. Därest behov visar sig föreligga av ytterligare personal m. m. förutsätter jag, att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut härom liksom att i övrigt under nästa budgetår besluta angående erforderliga provisoriska anordningar för verksamhetens bedrivande. Det är enligt min mening naturligt att i övergångsskedet personal utnyttjas även för att avsluta pågående forskningsuppgifter rörande äldre tid för vilka material redan finnes insamlat och under bearbetning.

Den nu föreslagna militärhistoriska arbetsgruppen inom militärhögskolan skall enligt min mening och som i det föregående anförts genomföra studier och utredningar i ämnen av aktuell militärhistorisk natur. Överbefälhavaren bör äga anvisa militärhögskolan studie- och utredningsuppgifter. Högskolan bör också själv kunna initiera studier och utredningar, därvid dock med hänsyn till svårigheten att dra klara gränser mellan de högre militära stabernas utrednings- och planeringsuppgifter

och de militärhistoriska problemen anmälan därom bör göras till överbefälhavaren. De militärhistoriska studierna och utredningarna bör också kunna vara till direkt nytta för undervisningen i militärhistoria och strategi vid högskolan.

Jag bedömer det sannolikt och stöder mig därvid på redan föreliggande positiva erfarenheter, att dessa i mycket grova drag skisserade arbetsuppgifter till avsevärd del kan samordnas med varandra. Så bör t. ex. kunna ske genom att de av överbefälhavaren anvisade militärhistoriska studie- och utredningsuppgifterna utnyttjas för undervisningen vid militärhögskolan. Såsom skett under senare år bör även vid högskoleundervisningen i militärhistoria och strategi utförda studier bringas till de centrala militära stabernas kännedom, även om de olika uppgifternas innehåll etc. icke alltid tillhör det som för tillfället är av största intresse för staberna. För utbildningen vid militärhögskolan, vars syfte till stor del får anses vara att ge eleverna kvalifikationer för framtida samordnande och överblickande arbetsuppgifter på högt plan, synes det vidare vara av obestridligt värde att ett ömsesidigt, fortlöpande samarbete med försvarets ledande instanser kommer till stånd. Från stabernas synpunkt synes värdet av ett dylikt samarbete vara minst lika stort, bland annat av två skäl. Det ena är, att studier och utredningar av här beskriven art endast kan utgöra delproblem och detaljer för topporganen. Ett sådant delproblem kan med bistånd av resurserna vid militärhögskolan specialundersökas utan att fördröja eller inskränka den högre instansens på större bredd verkande långsiktiga arbete. Det andra är, att staberna genom dessa arbetsformer får större möjlighet att inrikta en viktig del av undervisningen vid militärhögskolan mot mål och områden, vilka bland annat är väsentliga för den gemensamma strategiska grundsynen.

Som framgår av det föregående förordar jag, att den militärhistoriska forskningsverksamheten avseende äldre tider i första hand skall utföras med hjälp av särskilda stipendier, forskningsbidrag och dylikt. I den mån det visar sig möjligt att anförtro mera aktuella forskningsuppgifter åt universitetsinstitutioner eller dylikt eller åt enskild forskare bör bidrag kunna utgivas även för sådana uppgifter. För att biträda vid och övervaka denna verksamhet samt för att utdela forskningsbidrag etc. föreslår jag i viss anslutning till överbefälhavaren och militärhistoriska utredningen, att en särskild delegation för militärhistorisk forskning tillkommer. I denna bör ingå representanter för försvaret samt för civila forskningsinstitutioner m. m. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta angående delegationens sammansättning samt att närmare precisera dess uppgifter, ersättningar till ledamöter m. m. Delegationens verksamhet bör enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande på lämpligt sätt samordnas med den verksamhet som bedrivs av statens humanistiska forskningsråd.

Medel för den militärhistoriska verksamheten bör för nästa budgetår anvisas under ett särskilt reservationsanslag, Militärhistorisk verksamhet. Från anslaget bör bestridas kostnader för forskningsbidrag m. m., för tryckning av publikationer och dylikt samt för delegationen för militärhistorisk forskning. Under nästa budgetår bör också avlöningar och omkostnader för den i det föregående angivna övergångsvis tjänstgörande personalen m. m. bestridas från anslaget. Från och med budgetåret 1963/64 bör medel för heltidsanställd personal vid den militärhistoriska arbetsgruppen vid militärhögskolan anvisas på högskolans avlönings- och omkostnadsanslag. Jag vill erinra om att de årliga kostnaderna för nuvarande krigshistoriska avdelningens verksamhet uppgår till omkring 200 000 kr. För att i viss utsträckning intensifiera verksamheten bör det föreslagna anslaget Militärhistorisk verksamhet för nästa budgetår uppföras med 300 000 kr. eller samma belopp som preliminärt upptagits i riksstatsförslaget för Krigshistorisk verksamhet.»

Utskottet. Den militärhistoriska forskningen bedrivs för närvarande vid en särskild krigshistorisk avdelning inom försvarsstaben. I samband med 1961 års riksdagsbeslut om krigsmaktens högsta ledning förutsattes att denna forskning framdeles icke skulle vara en uppgift för försvarsstaben.

Frågan om den inom krigsmakten bedrivna krigshistoriska verksamhetens uppgifter och organisation har varit föremål för utredning av 1958 års militärhistoriska utredning. Utredningens resultat har överarbetats av överbefälhavaren. På grundval av vad därvid framkommit har Kungl. Maj:t i föreliggande proposition framlagt förslag i ämnet.

De verkställda utredningarna synas ge belägg för att den centralt bedrivna militärhistoriska verksamheten delvis bör omgestaltas och att för dess sammanhållande en särskild organisationsenhet bör bibehållas. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att denna enhet främst bör syssla med frågor, som kunna vara till nytta för de militära staberna och utbildningsanstalterna. Det synes därvid naturligt, att den militärhistoriska verksamheten i huvudsak inriktas på studier och utredningar i ämnen av aktuell militärhistorisk natur. Det må härvid erinras om att överbefälhavaren i sitt remissyttrande understrukit betydelsen av att den militärhistoriska forskningen mera än för närvarande anknytes till senare tiders krigs- och militärhistoria och därvid framträdande utvecklingstendenser av betydelse för den svenska krigsmakten. Den forskning, som avser äldre skeden i Sveriges och främmande länders krigshistoria, synes lämpligen i första hand böra ombesörjas vid universitet och högskolor samt av enskilda forskare med hjälp av stipendier och forskningsbidrag. Härav följer, att utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag beträffande den militärhistoriska verksamhetens inriktning.

Med den målsättning, som sålunda förordats, torde det av militärhisto-

riska utredningen och överbefälhavaren framförda förslaget om inrättandet av ett fristående militärhistoriskt institut icke vara motiverat. Den basorganisation, varom här kan bli fråga, synes utskottet med fördel kunna inrymmas inom redan befintlig myndighet. Med hänsyn till att en sådan organisation skall till väsentlig uppgift ha att tjäna den militära högskoleundervisningen anser utskottet lämpligt, att densamma anknutes till militärhögskolan. Utskottet tillstyrker alltså förslaget om att den militärhistoriska verksamheten skall handhas av en särskild enhet eller arbetsgrupp inom militärhögskolan. Detta innebär, att försvarsstabens krigshistoriska avdelning indrages.

Mot den föreslagna sammansättningen av ifrågavarande arbetsgrupp synes utskottet icke något vara att erinra.

I det föregående har nämnts att den mera historievetenskapliga forskningsverksamheten avseende äldre tider bör stödjas med hjälp av särskilda stipendier och forskningsbidrag och dylikt. Utskottet ansluter sig till Kungl. Maj:ts uppfattning, att i den mån det visar sig möjligt att anförtro även mera aktuella forskningsuppgifter åt universitetsinstitutioner m. fl. eller åt enskilda forskare, bidrag likaledes bör kunna utgivas för sådana uppgifter. För att biträda vid och övervaka denna verksamhet samt för att utdela forskningsbidrag m. m. har Kungl. Maj:t föreslagit, att en särskild delegation för militärhistorisk forskning skall tillkomma. I densamma avses skola ingå representanter för försvaret samt för civila forskningsinstitutioner m. m. Utskottet har icke något att erinra mot förslaget i denna del. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i fråga om delegationens sammansättning samt att närmare precisera dess uppgifter m. m.

Utskottet tillstyrker det äskade anslaget, vilket med cirka 100 000 kr. överstiger den årliga kostnaden för den nuvarande krigshistoriska avdelningens verksamhet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) besluta att krigshistoriska avdelningen inom försvarsstabens skall indragas med utgången av budgetåret 1961/62;

b) besluta att den militärhistoriska verksamheten skall organiseras och bedrivs enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 19 januari 1962;

c) till *Militärhistorisk verksamhet* för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

Stockholm den 27 februari 1962

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÅNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Boman, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Bergman, Ragnar Bergh, Fritz Persson, Per Jacobsson, Rikard Svensson, Bengtson, fru Wallentheim, herrar Söderberg och Bertil Petersson; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Ståhl, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Almgren, Nilsson i Göingegården, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, herrar Svensson i Ljungskile, Lassinantti, Johansson i Norrköping och Gustafsson i Skellefteå.
